

TOTORIAI LIETUVOS ISTORIJOJE
IR KULTŪROJE XIV–XXI AMŽIUJE

NAUJAUSI TYRIMAI

TATARS IN THE HISTORY AND CULTURE
OF LITHUANIA FROM THE
14TH TO THE 21ST CENTURIES

THE LATEST RESEARCHES

14. YŪZYILDAN 21. YŪZYILA LİTVANYA
TARİH VE KŪLTÜRÜNDE TATARLAR

YENİ ARAŞTIRMALAR

Specialus „Lietuvos istorijos studijų“ leidinys (t. 14)
Special issue of the scientific journal „Lietuvos istorijos studijos“ (vol. 14)

Mokslo leidinys „Lietuvos istorijos studijos“ yra referuojamas /
Scientific journal „Lietuvos istorijos studijos“ is included in:
BASE, CEEOL, CNKI, CORE, Dimensions, DOAJ Seal, EBSCO, Google Scholar (h5-index 3;
g5-index 4), HEAL link (Hellenic Academic Libraries Link), JournalTOCs, Litanistika, QOAM,
ROAD, ScienceGate, ScienceOpen, Scilit, Scopus

Leidinių sudarė / Compiler / Yayına Hazırlayan:
doc. dr. Galina MIŠKINIENĖ

Mokslinė redaktorė / Scientific Editor / Bilimsel Editör:
doc. dr. Galina MIŠKINIENĖ

Recenzentai / Reviewers / İnceleyenler:
doc. dr. Grigorijus POTAŠENKO (Vilniaus universitetas)
prof. habil. dr. Joanna KULWICKA-KAMIŃSKA (Torunės Mikalojaus Koperniko universitetas)

Kalbos redaktorė / Language Editor / Dil Editörleri:
Gražina INDRIŠIŪNIENĖ
Marija KONICKAJA
UAB BĮ VTEX

Leidinio techninė priežiūra:
Tatjana GIRNIUVIENĖ

Knygos leidimą parėmė / The edition of the book was sponsored by / Destekleyenler:

Viršelyje panaudota Arturo Valiaugaus nuotrauka iš privataus Totorių muziejaus Subartonyse ekspozicijos.

Bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos integralios bibliotekų informacinės sistemos (LIBIS) portale ibiblioteka.lt

Bibliographic information is available on the Lithuanian Integral Library Information System (LIBIS) ibiblioteka.lt

ISSN 1392-0448 | eISSN 1648-9101
ISBN 978-609-07-0861-3 (spausdinta knyga)
ISBN 978-609-07-0862-0 (skaitmeninis PDF)

© Straipsnių autoriai / The authors of the articles / Makale yazarları 2023
© Vilniaus universitetas 2023

TOTORIAI LIETUVOS ISTORIJOJE IR KULTŪROJE XIV–XXI AMŽIUJE

NAUJAUSI TYRIMAI

Mokslinių straipsnių rinkinys, parengtas pranešimų, skaitytų tarptautinėje mokslinėje konferencijoje, skirtoje Lietuvos Respublikos Seimo paskelbtiems Lietuvos totorių istorijos ir kultūros metams, pagrindu. Konferencija vyko Vilniaus universitete 2021 m. rugsėjo 9–11 d.

TATARS IN THE HISTORY AND CULTURE OF LITHUANIA FROM THE 14TH TO THE 21ST CENTURIES

THE LATEST RESEARCHES

The collection of articles was prepared on the base of the conference papers presented at the international scientific conference dedicated to the year of Lithuanian Tatar history and culture announced by the Seimas of the Republic of Lithuania. The conference took place at Vilnius University on the 9th–11th of September 2021.

14. YÜZYILDAN 21. YÜZYILA LİTVANYA TARİH VE KÜLTÜRÜNDE TATARLAR

YENİ ARAŞTIRMALAR

Bu kitabında yer alan makaleler, Litvanya Cumhuriyeti tarafından ilan edilen 2021 Litvanya Tatarları Tarihi ve Kültürü yılına adanan uluslararası bilimsel konferansta sunulan akademik bildirimlerden seçilmiştir. Konferans, 9–11 Eylül 2021 tarihlerinde Vilnius Üniversitesinde (Litvanya) düzenlenmiştir.

VILNIAUS
UNIVERSITETO
LEIDYKLA

2023

Redaktorių kolegija

Vyriausiasis redaktorius

Prof. dr. Alfredas Bumblauskas *Vilniaus universitetas, Lietuva (Istorija 05 H)*

Atsakingasis sekretorius

Doc. dr. Tomas Vaiseta *Vilniaus universitetas, Lietuva (Istorija 05 H)*

Nariai:

Prof. dr. Zenonas Butkus *Vilniaus universitetas, Lietuva (Istorija 05 H)*

Dr. Borys Čerkas *Ukrainos nacionalinės mokslų akademijos
Ukrainos istorijos institutas, Ukraina
(Istorija 05 H)*

Prof. habil. dr. Bogusław Dybaś *Torunės Mikalojaus Koperniko universitetas,
Lenkija / Lenkijos mokslų akademijos tyrimų
centras Vienoje (Istorija 05 H)*

Prof. habil. dr. Sven Ekdahl *Geteborgo universitetas, Švedija (Istorija 05 H)*

Prof. dr. Robert Frost *Aberdyno universitetas, Jungtinė Karalystė
(Istorija 05 H)*

Prof. dr. Arūnas Streikus *Vilniaus universitetas, Lietuva (Istorija 05 H)*

Dr. Magnus Ilmjärvi *Talino universitetas, Estija (Istorija 05 H)*

Dr. Neringa Klumbytė *Majamio universitetas, Jungtinės Amerikos
Valstijos (Filosofija 01 H)*

Prof. dr. Mathias Niendorf *Greifsvaldo Ernsto Moritzo Arndto universitetas,
Vokietija (Istorija 05 H)*

Prof. habil. dr. Zenonas Norkus *Vilniaus universitetas, Lietuva (Sociologija 05 S)*

Prof. dr. Rimvydas Petrauskas *Vilniaus universitetas, Lietuva (Istorija 05 H)*

Dr. Darius Staliūnas *Lietuvos istorijos institutas, Lietuva
(Istorija 05 H)*

Prof. habil. dr. Rafał Witkowski *Poznanės Adomo Mickevičiaus universitetas,
Lenkija (Istorija 05 H)*

Redakcijos adresas:

Vilniaus universiteto Istorijos fakultetas

Universiteto g. 7, LT-01513 Vilnius, Lietuva

El. paštas: istorijos.studijos@gmail.com

<http://www.zurnalai.vu.lt/lietuvos-istorijos-studijos>

Autorių teisės © 2023 Autoriai. Publikavo Vilniaus universiteto leidykla. Tai yra atvirosios prieigos žurnalas. Žurnalas platinamas vadovaujantis Kūrybinių bendrijų licencija Priskyrimas, kuri leidžia laisvai ir neribotai naudoti, kaip mano esant reikalinga, be kita ko, kopijuoti, daryti pakeitimus ir kurti išvestinius kūrinius, naudoti komerciniais ir nekomerciniais tikslais nurodant informacijos šaltinį ir autorių.

Editorial Board

Editor-in-Chief

Prof. dr. Alfredas Bumblauskas *Vilnius University, Lithuania (History 05 H)*

Executive Secretary

Assoc. prof. dr. Tomas Vaiseta *Vilnius University, Lithuania (History 05 H)*

Editors:

Prof. dr. Zenonas Butkus *Vilnius University, Lithuania (History 05 H)*

Dr. Borys Čerkas *The National Academy of Sciences of Ukraine,
Institute of History of Ukraine, Ukraine
(History 05 H)*

Prof. habil. dr. Bogusław Dybaś *Nicolaus Copernicus University, Toruń, Poland /
Scientific Centre of the Polish Academy of
Sciences in Vienna (History 05 H)*

Prof. habil. dr. Sven Ekdahl *Göteborg University, Sweden (History 05 H)*

Prof. dr. Robert Frost *University of Aberdeen, United Kingdom
(History 05 H)*

Prof. dr. Arūnas Streikus *Vilnius University, Lithuania (History 05 H)*

Dr. Magnus Ilmjärv *Tallinn University, Estonia (History 05 H)*

Dr. Neringa Klumbytė *Miami University, United States of America
(Philosophy 01 H)*

Prof. dr. Mathias Niendorf *Ernst-Moritz-Arndt Universität Greifswald,
Germany (History 05 H)*

Prof. habil. dr. Zenonas Norkus *Vilnius University, Lithuania (Sociology 05 S)*

Prof. dr. Rimvydas Petrauskas *Vilnius University, Lithuania (History 05 H)*

Dr. Darius Staliūnas *Lithuanian Institute of History, Lithuania
(History 05 H)*

Prof. habil. dr. Rafał Witkowski *Adam Mickiewicz University in Poznań, Poland
(History 05 H)*

Address:

Vilnius University, Faculty of History
7 Universiteto St., LT-01513 Vilnius, Lithuania
E-mail: istorijos.studijos@gmail.com
<http://www.journals.vu.lt/lietuvos-istorijos-studijos>

Copyright © 2023 Authors. Published by Vilnius University Press. This is an Open Access journal distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

TURINYS

PRATARMĖ 15

I. ISTORIJA, KULTŪRA IR RELIGIJA

Д-р Владислав В. Грибовский

Тюркоязычное население степного пограничья Великого княжества Литовского и Крымского ханства в XV – первой половине XVI вв. 29

Д-р Ярослав Пилипчук

Татары в Великом княжестве Литовском в XIV–XVI вв. 50

Проф. хабил. д-р Сергей Ю. Темчин

«Alfurkan tatarski» (Wilno, 1616/1617) Петра Чижевского: авторство текста 63

Dr. Katarzyna K. Starczewska

The Qur'ans of the Spanish Moriscos and the Tatars of the Grand Duchy of Lithuania:
Drawing Comparisons and Tracing Patterns 71

II. KULTŪRA IR TRADICIJA

Prof. dr. Mehmet Aça

The Role of Rituals and Ceremonies in the Identity Struggle of a Society that Has Lost Its
Language: the Example of Lithuanian Tatars..... 93

Доц. хабил. д-р Венета Янкова

Верования в хорошие и плохие дни у татар Добруджи и у польско-литовских татар
(предварительные заметки) 109

Доц. д-р Галина Мишкинене

Предсказание судьбы (фал) из тefsира Халилия Юзефовича (XIX в.) 125

Assoc. prof. dr. Mehmet Celal Varışođlu, assoc. prof. dr. Behice Varışođlu

Türkiye's Perspective Towards Lithuania and Lithuanian Tatars in the Framework of Cultural
Diplomacy..... 149

III. PERSONALIJOŠ

Prof. dr. Libertas Klimka

Astronomas ir geodezininkas Antonas Šahinas (A. Szahin, 1799–1842) 161

Проф. д-р Мухиддин Хайруддинов

Педагогические взгляды и просветительская деятельность Исмаила Гаспринского 169

Проф. хабил. д-р Диляра Усманова

Ученый, муфтий и политик – три «жизни» Якуба Шинкевича 181

IV. KALBA IR LITERATŪRA

Doç. Dr. Hüseyin Durgut

Litvanya Tatarlarına Ait El Yazmalarındaki Türkçe Metinlerde Söz İçi ve Söz Sonunda Ünlü Türemesi Üzerine205

Проф. хабил. д-р Ала Кожынава

Некалькі слоў пра гібрыдны характар тэксту Маўлюда XVIII ст. 216

Доц. д-р Мария Булгарова

Имена собственные как этнокультурный текст: ногойская топонимия как детерминанта этнической памяти.....230

Dr. Lina Leparskienė

Sakralūs Vokės kraštovaizdis totorių gyvenimo pasakojimų geografijoje242

V. BENDRUOMENINIS GYVENIMAS IR AMATAI

Сергей Мискевич

Татары Великого княжества Литовского в Соединенных Штатах Америки 269

Prof. dr. Jonas Mardosa

Kailių išdirbimas Raižiuose XX amžiuje: amatas ir įvaizdis293

Dr. Albina Khayrullina-Valieva

From Ancient Traditions to Modern Design: Interpretation of Some Ornaments on Leathercraft Items..... 304

PhD student Gulnara Khayrullina

Musical Instruments of the Turkic Peoples of the Volga Region and Urals..... 315

PRIEDAS (ŽR. ĮKLIJA) I–XVI

CONTENT

PREFACE	19
---------------	----

I. HISTORY, CULTURE AND RELIGION

Dr. Vladyslav V. Hrybovskyj Turkic-Speaking Population on the Steppe Borderland of the Grand Duchy of Lithuania and the Crimean Khanate in the 15th – the First Half of the 16th Centuries.....	29
Dr. Yaroslav Pylypchuk Tatars in the Grand Duchy of Lithuania in the 14th–16th Centuries	50
Prof. habil. dr. Sergejus Temčinas Piotr Czyżewski’s “Alfurkan tatarski” (Wilno, 1616/1617) and Its Authorship	63
Dr. Katarzyna K. Starczewska The Qur’ans of the Spanish Moriscos and the Tatars of the Grand Duchy of Lithuania: Drawing Comparisons and Tracing Patterns	71

II. CULTURE AND TRADITION

Prof. dr. Mehmet Aça The Role of Rituals and Ceremonies in the Identity Struggle of a Society that Has Lost Its Language: the Example of Lithuanian Tatars.....	93
Assoc. prof. habil. dr. Veneta Yankova Beliefs in Auspicious and Inauspicious Days among the Tatars in Dobrudja and among the Polish-Lithuanian Tatars (Preliminary Remarks)	109
Assoc. prof. dr. Galina Miškinienė Fal – Fortune Telling from Chalil Juzefovich’s Tefsir (19th Century)	125
Assoc. prof. dr. Mehmet Celal Varışoğlu, assoc. prof. dr. Behice Varışoğlu Türkiye’s Perspective Towards Lithuania and Lithuanian Tatars in the Framework of Cultural Diplomacy.....	149

III. PERSONALITIES

Prof. dr. Libertas Klimka Astronomer and Surveyor Anton Shahin (1799–1842)	161
Prof. dr. Mukhiddin Khayruddinov Pedagogical Views and Educational Activities of Ismail Gasprinsky	169
Prof. habil. dr. Diliara Usmanova Scholar, Mufti and Politician – Three “Lives” of Jakub Szyrkiewicz	181

IV. LANGUAGE AND LITERATURE

Assoc. prof. dr. Hüseyin Durgut On the Vowel Epenthesis and Epithesis in Turkish Texts in the Manuscripts of Lithuanian Tatars	205
Prof. habil. dr. Alla Kozhinowa A Few Words about the Hybrid Nature of Mawlid's Text of the 18th Century	216
Assoc. prof. dr. Mariia Bulgarova Proper Names as an Ethnocultural Text: Nogai Place Names as Determinants of Ethnic Memory	230
Dr. Lina Leparskienė Sacredness of the Landscape of Vokė River in the Geography of Tatar Life Stories	242

V. COMMUNITY LIFE AND CRAFTS

Siarhiej Miskiewicz Tatars of the Grand Duchy of Lithuania in the United States of America	269
Prof. dr. Jonas Mardosa Fur Processing in Raižiai in the 20th Century: Craft and Image	293
Dr. Albina Khayrullina-Valieva From Ancient Traditions to Modern Design: Interpretation of Some Ornaments on Leathercraft Items	304
PhD student Gulnara Khayrullina Musical Instruments of the Turkic Peoples of the Volga Region and Urals	315

ANNEXES	I–XVI
----------------------	-------

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ 23

I. TARİH, KÜLTÜR VE DİN

Dr. Vladyslav V. Hrybovskyj

15. Yüzyıl ile 16. Yüzyılın İlk Yarısında Litvanya Büyük Dükalığı ve Kırım Hanlığı'nın Bozkır Sınırlarındaki Türkçe Konuşan Nüfus..... 29

Dr. Yaroslav Pylpchuk

14.–16. Yüzyıllarda Litvanya Büyük Dükalığı Tatarları 50

Prof. habil. dr. Sergejus Temčinas

Piotr Czyżewski'nin "Alfurkan tatarski" (Wilno, 1616/1617) Adlı Eseri: Metnin Yazarı Meselesi..... 63

Dr. Katarzyna K. Starczewska

İspanyol Moriskoları ve Litvanya Büyük Dükalığı Tatarlarının Kur'an'ları: Desen ve Çizim Karşılaştırmaları 71

II. KÜLTÜR VE GELENEKLER

Prof. dr. Mehmet Aça

Dilini Kaybetmiş Bir Toplumun Kimlik Mücadelesinde Ritüellerle Törenlerin Rolü: Litvanya Tatarları Örneği 93

Doç. habil. dr. Veneta Yankova

Dobruca Tatarları ve Polonya-Litvanya Tatarları Arasında İyi ve Kötü Günlere Dair İnanışlar (Ön Gözlemler)..... 109

Doç. Dr. Galina Miškinienė

Halil Yuzefoviç'in Tefsirindeki (19. Yüzyıl) Fal..... 125

Doç. Dr. Mehmet Celal Varışoğlu, Doç. Dr. Behice Varışoğlu

Kültürel Diplomasi Çerçevesinde Türkiye'nin Litvanya'ya ve Litvanya Tatarlarına Yönelik Perspektifi..... 149

III. ŞAHSİYETLER

Prof. dr. Libertas Klimka

Gökbilimci ve Jeodezist Anton Şahin (A. Szahin, 1799–1842)..... 161

Prof. dr. Mukhiddin Khayruddinov

İsmail Gasprinski'nin Pedagojik Görüşleri ve Eğitim Faaliyetleri 169

Prof. habil. dr. Diliara Usmanova

Bilim Adamı, Müftü ve Politikacı – Yakub Şinkeviç'in Üç "Hayatı" 181

IV. DİL VE EDEBİYAT

Doç. Dr. Hüseyin Durgut

Litvanya Tatarlarına Ait El Yazmalarındaki Türkçe Metinlerde Söz İçi ve Söz Sonunda Ünlü
Türemesi Üzerine.....205

Prof. habil. dr. Alla Kozhinowa

18. Yüzyıl Mevlid Metinlerinin Melez Özelliği Üzerine Birkaç Söz 216

Doç. Dr. Mariia Bulgarova

Etnokültürel Bir Metin Olarak Özel Adlar: Etnik Hafızanın Belirleyicisi Olarak Nogay Yer
Adları230

Dr. Lina Leparskienė

Tatar Hayat Hikâyeleri Coğrafyasında Voke Nehrinin Kutsal Manzarası242

V. TOPLUM YAŞAMI VE EL SANATLARI

Siarhiey Miskiewicz

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Litvanya Büyük Dükalığı Tatarları 269

Prof. dr. Jonas Mardosa

20. Yüzyılda Raižiai'de Kürk İşleme: Zanaat ve İmaj293

Dr. Albina Khayrullina-Valieva

Eski Geleneklerden Modern Tasarıma: Bazı Motiflerin Dericilik Ürünleri Üzerine
Yorumlanması 304

Doktora Öğrencisi Gulnara Khayrullina

İdil-Ural Bölgesi Türk Halklarının Müzik Aletleri 315

EKLER I–XVI